

**The Specificity of Women's Characters Representation
in the Narrative Structure of Sherwood Anderson's Work «Winesburg, Ohio»**

The article is dedicated to an analysis of women's characters presented in the narrative structure of Sherwood Anderson's work «Winesburg, Ohio». Special attention is paid to the issue of stereotyped women's characters as well as symbolism of such patterns. The evolution of the concept «new woman» is under consideration.

Олена Сафіюк (Кременець)

**ПАМ'ЯТНІ ДАТИ: БЛУМЗДЕЙ ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА
ТА ТРАГЕДІЯ ІРЛАНДІЇ В «УЛІССІ»**

У червні цього року виповнюється 105 років від дня зустрічі на вулиці ірландської столиці, міста Дубліна, двох пересічних громадян – Леопольда Блума та Стівена Дедала. Ця зустріч стала визначальною, адже не лише описала один епізод буденності дублінців, а й ввійшла у історію під назвою Блумздей чи Блумдень (Bloomsday). Шанувальники роману та творчості геніального представника модернізму Джеймса Джойса навіть започаткували свято Блумздей (Bloomsday) і кожного року, збираючись у Дубліні, намагаються точно відтворити маршрут Леопольда Блума, так майстерно описаний письменником в «Уліссі». Насправді, Улісс» давно став класикою. А 16 червня, день звичайнісінького ірландця, який розтягнувся на вічність, безперечно, – найдовшим днем в історії літератури.

З іменем відомого ірландського митця Джеймса Августина Алоїзія Джойса пов'язаний важливий етап становлення західноєвропейського мистецтва та літературознавства початку ХХ століття. Джеймс Джойс став всесвітньовідомим завдяки своєму роману «Улісс», однак, варто також згадати й такі праці – «Камерна музика», «Вигнанці», «Дублінці», «Портрет митця замолоду» та ін. Еріх Ауербах, характеризуючи «Улісса», наголошує, що Вірджинія Вулф та Джеймс Джойс використовують незначні життєві моменти для занурення у внутрішню свідомість, у глибину часового тла: «Колосальний роман Джеймса Джойса – ціла енциклопедія, дзеркало Дубліна, Ірландії та всієї Європи, цілих тисячоліть, а рамка роману – пересічний день із життя вчителя гімназії та розклеювача оголошень» [1; 539].

Джеймс Джойс народився 2 лютого 1882 року на Брайтон-Сквер в Дубліні, столиці Ірландії. Дублін – це місто дитинства та юності видатного письменника, місто, яке він любив понад усе і передав цю любов у своїх творах. Саме Дублін і сформував Джойса як письменника і став центральним лейтмотивом не лише його творчості, а й його життя. Батько митця Джон Станіслаус та мати Меррі Джейн Маррі Джойс прив'язували хлопчику ще з дитинства любов до церкви, католицький устрій думок, виховували Джойса як майбутнього священика. Джойс, безперечно, прийняв релігійні догмати католицької церкви, а його свідомість відразу була просякнута релігійною мораллю. Саме тому, можливо, і навчався він у єзуїтському пансіоні Клонгоуз-Вуд, згодом у школі Християнських братів, і нарешті у Бельведер-коледжі. Однак, перед Джойсом стояв вибір між церквою чи літературою, і він, звісно, обрав останню. Після навчання письменник налагоджує контакти з ірландськими літературними колами. На початку ХХ століття література та культура його батьківщини переживали бурхливе піднесення, назване Ірландським Відродженням. Здається, Джойс мав би приєднатися до цього руху, зважаючи на його політичні переконання та громадянську свідомість, однак він залишається осторонь. У 1902 році він вперше від'їжджає до Парижа, і через два роки повертається на Батьківщину, дізнавшись про хворобу матері. На Батьківщині Джойса, Ірландії, його ім'я довгий час було під заборонаю навіть після смерті письменника. Ірландці, котрі вирізняються національною гордістю та впертістю, не змогли пробачити своєму співвітчизнику жорсткі, однак правдиві вислови на адресу країни – «Свиня, що пожирає своїх поросят». «Улісс», як і інші геніальні твори письменника, чекала важка доля, адже вперше роман став доступним в

Ірландії лише в 60-х роках. Джойс бажав для свого шедедру ідеального читача, котрий зміг би присвятити життя читанню та розгадуванню роману, «всю махину повинен тримати один розум – тоді не будуть пропущені важливі для Джойса лейтмотиви, тоді слово, що з'явилося на перших сторінках книги, певним чином відгукнеться на останніх» [4; 169].

День 16 червня 1904 року увійшов назавжди у історію світової літератури як день «Улісса» чи Блумздей, бо події лише одного дня, скоріше 18 годин, з 8 ранку до 2 ночі – стають тим часовим проміжком, протягом якого і розгортається дія вищезгаданого роману. Цей день і для Джойса стає доленосним, адже саме тоді він знайомиться з готельною покоївкою Норою Барнакль, яка стає йому вірною дружиною, з якою він прожив своє довге, важке життя. Батько письменника Джон Станіслаус, дізнавшись, що його син зустрічається із дівчиною на прізвище Барнакль («barnacle» в перекладі з англійської - прилипала) заявив, що дівчина ніколи не залишить Джеймса.

16 червня 1904 року стало «містичною точкою поєднання мистецького «я» («Портрет митця замолоду») і навколишнього «паралізованого» світу («Дублінці») і саме синтез цих начал, став головним принципом побудови, що визначив особливості поетики і стилю роману» [2; 58].

Сам Джойс розпочинає роботу над романом 1 березня 1914 року. Це досить об'ємна робота (у ній більше 260 тисяч слів) і сам письменник визнав, що витратив на її написання близько 20000 годин. Пояснити назву роману, мабуть, може розмова митця із своїм другом та співрозмовником Франком Бадженом. Автор шукав образ повноцінного героя для свого нового роману, розглядаючи запропоновані Бадженом Фауста та Гамлета Шекспіра. Оскільки Фауста він взагалі людиною не вважав, а Гамлет здавався йому – «він тільки син», то образ Одиссея йому імпував, адже «Одіссею – не тільки син Лаерта, а й батько Телемака, чоловік Пенелопа, соратник грецьких воїнів і Цар Ітаки». Джойс вважав образ Одиссея цілісним та завершеним.

«Улісс» Джойса порівнюють з «Одіссеєю» («Улісс» з латинської – Одиссей) Гомера, однак у ірландця головні герої – звичайні люди, котрі цілий день блукають по Дубліну і не здійснюють нічого героїчного чи надзвичайного. Кожен епізод відбувається у визначеному місті міста, а місце дії супроводжує детальний опис. Якось Джойс казав, що «якщо місто зникне з лиця землі, його можна буде відтворити по моїй книзі». «Улісс» складається з 18 епізодів, кожен з яких відповідає епізоду з «Одіссеєю». «Улісс» як бездонний колодязь... читаєш роман, і одна асоціація тягне за собою другу, третю...» [9; 9].

Однак, паралелі із гомерівським епосом не буквальні. Одиссей, як герой, маючи родину, домівку, різуче відрізняється від блукаючого в розгубленості по Дубліну Блума, так само відрізняються Телемак та Стівен, Пенелопа та Моллі. Головними героями «Улісса» є рекламний агент Леопольд Блум та молодий письменник Стівен Дедал. Стівен – герой попереднього (автобіографічного) роману Джойса «Портрет митця замолоду», є тією ланкою, що об'єднує художній та й життєвий світ письменника – від «Портрету» до «Улісса». З допомогою цього образу Джойс відтворює власний душевний юнацький стан, пошуки правди та досвіду. Формула «Від Стівена до Блума» підкреслює зв'язок між цими образами, ззовні непомітний, однак суттєвий. Все ж головне місце у романі займає саме Леопольд Блум (зрілий Джойс). Він переживає у романі «свою одиссею» – він відчуває любов до сина (як і міфічний Улісс) – сина як якогось символу, принципу і це є своєрідним фрейдистським комплексом [7; 108]. Аби приглушити свій біль за померлим сином, він починає опікуватися Стівеном Дедалом (Телемаком).

Слід зауважити, що письменник не мав на меті осучаснити «Одіссею» Гомера. «Гомерів план» становить тільки певний «першочас», що просвічує крізь сучасні події, котрі відбуваються з героями, що мандрують в межах одного дня і одного топосу Дубліна, надаючи сучасності об'ємності та масштабності [2; 59]. Герої на сторінках «Улісса» живуть звичайнісіньким міським життям: їдять, п'ють, розмовляють, сперечаються, перелюбствують, відвідують різні місця. У Дубліні у цей червневий день відбувається низка подій, які, здавалося б, не полишають відчутних рубців на душах героїв. Але цей калейдоскоп непримітних дрібничок, які й несуть у романі головне сутнісне навантаження, перетворив опис пересічного дня пересічного дублінця Блума на відверту «хронологію рефлексії», «дзеркало душі», у якому людство з подивом побачило власні неусвідомлені або ж приховані комплекси, душевні пустки, своєрідний «екзистенційний вакуум», не заповнений будь-яким сенсом, прагненнями і вчинками. Дублін, до прикраси реальний і географічно невизначений, постав раптом у своїй істинній метафізичній подобі, прихованій глибинній сутності, неначе міраж, тасмичий і

нетутешній. Дублін у Джойса – такий же штучний, вигаданий, несправжній, попри всю насиченість подробицями.

Відома дослідниця поезики Джойса Елла Петрівна Гончаренко досліджує проблему «ірландськості», яка стає «центром та нервом мистецької діяльності Джойса». Авторка доводить, що на відміну від хитких, незрозумілих романтичних образів так-званої свободи чи то народу, чи то окремої величної особистості, Джойсу була близька серцю свобода не лише визначної, а кожної простої людини, Еврімена. Такою особистістю в «Уліссі» є Леопольд Блум. [6; 9]

Чому ж Джеймс Джойс вибрав провідним лейтмотивом своїх геніальних праць трагедію Батьківщини, котра за роки його життя так гостро критикувала, зневажала та не розуміла? За пародійністю, комічністю та іронічністю опису головних героїв творів («Дублінці», «Улісс», «Портрет митця замолоду») Джойс приховав справжню любов та відданість своїй країні. Відчутний патріотизм та глибоке політичне переконання письменника ще й у ранніх пробах його пера. Відразу ж після смерті національного героя та визволителя Парнелла, в листопаді 1891 року дев'ятирічний Джойс пише вірш під назвою «І ти, Хіллі», у якому він гостро засуджує ірландського політичного діяча, котрий зрадив свого прибічника. Гірко звучать слова, якими письменник описує свій народ: «В останньому гордому звертанні до ірландського народу Парнел просив не кидати його на поталу англійським собакам, котрі оточують його... Вони не кинули його на поталу англійським собакам. Вони розірвали його самі» [10; 151]. Джойс часто описував і свою країну, і свій народ охопленим тяжкою дрімотою, беззахисним та байдужим до нових перетворень. Ірландія могла б стати для Джойса «його домом, його фортецею», якби він жив століттям пізніше.

Актом Об'єднання Великої Британії та Ірландії у 1800 році було зруйновано будь-яку надію на національну, політичну та культурну незалежність. Дублін, як осередок живого буття було зруйновано. Туга за національною свідомістю, незалежністю прослідковується на сторінках усіх без винятку творів ірландського письменника. «Прекрасної Ірландії немає у Джойса, вона проходить смутним видінням крізь оповідання та роман «Портрет митця замолоду, навіть не молодістю митця, а його дитинством» [5; 94]. За життя письменника Дублін був надто маленьким містом, аби хизуватися своєю популярністю чи розвитком. Однак, на думку Джойса, його мешканці нічим не гірші за тих, хто живе у європейських столицях. Ірландець так любив своє місто, місто свого дитинства, яке потім не прийняло та відштовхнуло, що зробив його головним героєм своїх творів. Незважаючи й на той факт, що у різні періоди свого життя він мешкав і у Трієсті, Цюриху, Парижі, його не полишала думка про Дублін, місто чистоти материнської любові і водночас місто зради та бруду.

Дискутуючи на тему «ірландськості» у Джойса та проблеми трагедії Ірландії в «Уліссі», варто згадати відому українську дослідницю джойсознавства Дарію Віконську (справж.: Іванна (Йоанна) – Кароліна (Ліна) Федорович), котра цьому питанню присвятила цілий розділ «Вірність власній расі та власній країні» своєї літературно-критичної праці «Джеймс Джойс. Тайна його мистецького обличчя». Дарія Віконська погоджувалась, що провідною темою джойсівського твору, його лейтмотивом є Ірландія, яку він так любив, яка зовсім не розуміла його, на жаль: «Серце, втім великим творі ірландського письменника, окрадене з того, що йому найнеобхідніше, з – любові» [3; 22]. Джойс апелював до культурної однорідності та громадянської свідомості в «Уліссі». Віконська на сторінках вищезгаданої праці виправдовує митця, адже йому не обов'язково «захоплюватися всім рідним», порівнюючи його «нелюбов» до Ірландії з «нелюбов'ю» до України таких письменників як Івана Франка («не люблю Русинів»), Миколи Куліша («Народе без пуття, без чести і поваги»), українського ідеолога, сучасника дослідниці В'ячеслава Липинського («вроджена всіх мешканців України прикмета завеликої емоціональності, пропорціонально заслаба воля і інтелігентність»). Однак, всі ці люди любили свій народ безкорисно та пристрасно, і їх творчість є беззаперечним доказом їх приналежності до своєї нації. І повні сарказму, пародії та агонії гострі висловлювання Джойса про національне відродження рідної йому Ірландії не виключають глибокої любові до рідного краю і є свідченням небайдужості до змін.

В одному з епізодів «Улісса», коли Блум потрапляє у шинок, де гуртуються ірландські патріоти, він стає у суперечку із одним із них: *«Це та ваша славна британська сльота, ... що верховодить на землі. Це ті люди, що ніколи не будуть невірниками, зі своєю єдиною унаслідженою кімнаткою на*

божому світі і своєю землею в руках тузина по дурному вистортуваних баронів. Така – то їх велика імперія, якою чваняться скрізь – із невільників і бичованих кріпаків... а їх трагедія у тому, що вони вірять в це. Ці нещасні потвори в це вірять» [3; 44].

На думку Віконської, в «Уліссі» Джойс виступає як революціонер. Вона зробила одне важливе розмежування – естетики від ідеології. За Віконською, стилеве сум'яття Джеймса Джойса не може бути обґрунтуванням ідеології песимізму й безвір'я, його проза виступає діагнозом, а не пропагандою духовної недуги сучасності. «Улісс» – це одна довга скарга на нікчемність світу. У цій скарзі передана трагедія людини, яка пристрасно бажає вірити, а вірити не може, бо сумніви підкопали в ній віру. Трагедія людини, яка відчуває жагучу потребу любити, а любити не може, бо втратила віру в любов. Трагедія людини, в якій наслідком втрати віри і любові інтелект насилує серце, давить його стихійну потребу любити і через те сам собі перетинає нитку життя [8; 85]. Дарія Віконська справедливо стверджує, що «Наш ширший загал поки що не доріс до естетичної оцінки пластичних, не то – літературних творів. Про те вимовно свідчить факт, що його у першій мірі цікавить, «що» або «кого» даний малюнок або різьба «представляє», замість звертати увагу на мистецькі вальори твору. Тобто естетика – це одне, а ідеологія – дещо інше [3].

Трагедія ірландського народу та кожної людини (Еврімена) зокрема знайшла своє відображення на сторінках роману Джеймса Джойса «Улісс». «Улісс» – не лише опис нікчемності та зубожіння Ірландії як цілісної країни, це й моральне безчинство та занепад світу зокрема. Через формулу внутрішній світ – людина – Ірландія – світ письменник показує безвихідь, в якому опинилися всі її «складові». Напевно, ще не одне покоління сприйматиме цей роман як виклик бюргерському існуванню та жорстку критику ірландського народу. Однак, беззаперечним фактом залишається те, що Джойс любив свою Батьківщину і бажав їй та своїм співвітчизникам лише незалежності та непохитної політичної та моральної позиції.

Література:

1. Ауэрбах Э. Мимесис : Изображение действительности в западно-европейской литературе / Эрих Ауэрбах ; [пер. с нем.] – Москва : Прогресс, 1976. – 550 с.
2. Бігун Б. Я. Історія та міф у творах письменника-модерніста (До 120 – річчя від дня народження Джеймса Джойса) / Б. Я. Бігун // Всесвітня література. – 2002. – № 2. – С. 56–59.
3. Віконська Дарія. Джеймс Джойс. Тайна його мистецького обличчя / Віконська Дарія – Львів : Накладом авторки, 1934. – 100 с.
4. Гениева Е. Одиссея русского «Улисса» / Е. Гениева // Литературная учеба. – 1988. – № 1. – С. 167–170.
5. Гончаренко Е. П. Образ Дубліна у прозі Джеймса Джойса / Е. П. Гончаренко // Наукові записки Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія літературознавство – № 2 (38). – Харків, 2004. – С. 92–97
6. Гончаренко Е. П. Проза Джеймса Джойса і проблема новаторства в англійському модернізмі початку ХХ століття : автореф. дис. д-ра філол. наук : спец. 10.01.04 / НАН України. Інститут л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К, 2001. – 36 с.
7. Затонський Д. Про модернізм і модерністів / Затонський Д. – К., 1972. – 272 с.
8. Квіт С. М. Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет : Монографія / Квіт С. М. – ВЦ «Київський університет», 2000. – 260 с.
9. Ляшева Р. Заглянем в бездонний колодець или «Поток Сознания» по Джеймсу Джойсу : Об ирландском писателе и его романе. «Улисс» / Р. Ляшева // Библиотека. – 1994 – № 5. – С. 72–73
10. Ellmann. J. Joyce / Ellmann – N. Y. – 1959. – 656 p.

Memorable Dates: James Joyce's Bloomsday and the Tragedy of Ireland in «Ulysses»

The article reveals the origin of Bloomsday and James Joyce's becoming a writer. The tragedy of Ireland in «Ulysses» shows not only the despair of its nation, but also the indifference to the development of its culture and gaining the independence. Through the formula «internal world – a man – Ireland – the world» the writer shows hopeless position of the Irish people and Ireland itself.